

Polish journal of science

POLISH JOURNAL OF SCIENCE

№21 (2019)

VOL. 2

ISSN 3353-2389

Polish journal of science:

- has been founded by a council of scientists, with the aim of helping the knowledge and scientific achievements to contribute to the world.
- articles published in the journal are placed additionally within the journal in international indexes and libraries.
- is a free access to the electronic archive of the journal, as well as to published articles.
- before publication, the articles pass through a rigorous selection and peer review, in order to preserve the scientific foundation of information.

Editor in chief – J an Kamiński, Kozminski University

Secretary – Mateusz Kowalczyk

Agata Żurawska – University of Warsaw, Poland

Jakub Walisiewicz – University of Lodz, Poland

Paula Bronisz – University of Wrocław, Poland

Barbara Lewczuk – Poznan University of Technology, Poland

Andrzej Janowiak – AGH University of Science and Technology, Poland

Frankie Imbriano – University of Milan, Italy

Taylor Jonson – Indiana University Bloomington, USA

Remi Tognetti – Ecole Normale Supérieure de Cachan, France

Bjørn Evertsen – Harstad University College, Norway

Nathalie Westerlund – Umea University, Sweden

Thea Huszti – Aalborg University, Denmark

Aubergine Cloez – Université de Montpellier, France

Eva Maria Bates – University of Navarra, Spain

Enda Baciú – Vienna University of Technology, Austria

Also in the work of the editorial board are involved independent experts

1000 copies

POLISH JOURNAL OF SCIENCE

Wojciecha Górskiego 9, Warszawa, Poland, 00-033

email: editor@poljs.com

site: <http://www.poljs.com>

CONTENT

ART STUDIES

Tasmagambetova A.

EFFICIENCY OF INTRODUCTION OF INNOVATIVE
INTERDISCIPLINARY METHODS OF TEACHING ON
VOCATIONAL TRAINING OF FUTURE DESIGNERS 3

ECONOMIC SCIENCES

Khatukay S., Babayan E., Gisheva S.

ANALYSIS OF PERSONNEL POLICY AND PERSONNEL
COMPOSITION IN THE ADMINISTRATION OF THE
MUNICIPALITY «MAYKOP CITY» 7

Bazarko I.

ECONOMIC ASPECTS OF IMPLEMENTATION OF THE
STATE GOVERNANCE OF THE DEVELOPMENT OF
TRANSFORMATION TYPE COUNTRIES IN THE
CONTEMPORARY NATIONAL SECURITY CONTEXT 12

Dashko I.

DEVELOPMENT OF COMPETITIVENESS THEORIES OF
ENTERPRISES 15

Zurina O., Klimova V.

THE EFFECTIVENESS OF DIGITAL TECHNOLOGY IN
RAILWAYS 20

Mezenceva N., Nikulnikova T., Korolova K.

MODERN DEFINITIONS OF ENTERPRISE CREDIT
DEBT 22

Milevich I.

THE USE OF THE NORTHERN SEA ROUTE FOR CARGO
DELIVERY 27

Fedoryshyna L., Todosiychuk V.

ANALIZ CONTROLLING FINANCIAL RISKS OF
ENTERPRISE 30

HISTORICAL SCIENCES

Repida A.

THE IMPACT OF THE COLLAPSE OF THE USSR ON THE
«THIRD WORLD» 43

JURIDICAL SCIENCES

Zharkikh E.

ADMINISTRATIVE LEGAL RECIDIVITY: APPROACHES TO
NORMATIVE DESCRIPTION OF ITS SPECIES, PROBLEMS
CORRELATIONS WITH THE CRIMINAL CODE 48

Kots E.

THE GENESIS OF THE SCIENTIFIC AND LEGAL OPINION
ON THE CREATION OF UNMEDIATED LAWS OF
MILITARY AND ARMED FORMS 50

Mazurenko A., Dadaev R.

LEGAL POLICY IN THE FIELD OF LEGITIMATION OF THE
PUBLIC SERVICE 56

Sobin D.

REGULATION OF CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR
VIOLATIONS OF ROAD SAFETY RULES: PERSPECTIVES
OF IMPROVEMENT 57

PHILOLOGICAL SCIENCES

Kudinova O., Kudinova V.

EVELYNE BY JAMES JOYCE – THE THEME OF
PARALYSES AND MORAL STANDARDS 60

Lyamova B.

BASIC GENRE FORMS OF CHILDREN'S LITERATURE
MURATH PARANUK 62

kruglogodichno.html (дата обращения: 09.10.2019).

3. Козырь Арктики: что даст России Севморпуть [Электронный ресурс]: <https://www.gazeta.ru/business/2019/09/06/12631171.shtml?updated> (дата обращения: 09.10.2019).

4. Инвестиции в Северный морской путь изменят транспортную систему России [Электронный

ресурс]: <https://rueconomics.ru/386935-investicii-v-severny-morskoi-put-izmenyat-transportnuyu-sistemu-rossi> (дата обращения: 11.10.2019).

5. Риски Арктики [Электронный ресурс]: <https://rg.ru/2019/01/28/mozhet-li-severnyj-morskoj-put-sostavit-konkurenciiu-iuzhnomu.html> (дата обращения: 09.10.2019).

АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ КОНТРОЛІНГОМ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

Федоришина Л.І.

*кандидат історичних наук, доцент кафедри аналізу та статистики,
Вінницький національний аграрний університет*

Тодосійчук В.Л.

*к.п.н., доцент, доцент кафедри адміністративного менеджменту
та альтернативних джерел енергії, Вінницький національний аграрний університет,*

ANALIZ CONTROLLING FINANCIAL RISKS OF ENTERPRISE

Fedoryshyna L.

*Candidate of Historical Studies, Associate Professor, Department of Analysis and Statistics
Vinnitsa National Agrarian University, Ukraine*

Todosiychuk V.

*Ph.D., associate professor, Department of Administrative Management that alternative energy,
Vinnitsa National Agricultural University*

Анотація

Досліджено теоретичні основи до контролінгу фінансових ризиків для підвищення ефективності прийняття фінансово-інвестиційних рішень. Запропоновано класифікацію підприємницьких ризиків на основі Уточнено дефініцію фінансового ризику та обґрунтовано його дуалізм. Уточнено сутність контролінгу фінансових ризиків та підкреслено його стратегічну направленість. Проведено критично-порівняльний аналіз сучасної концепції управління ризиками та основних міжнародних і національних стандартів управління ризиками підприємств. Обґрунтовано необхідність управління ризиками на прикладі СФГ «Явір». Здійснено аналіз та оцінку основних несистематичних фінансових ризиків підприємства. Запропоновано підхід до стратегічного управління фінансовими ризиками підприємства на основі збалансованої системи показників. Обґрунтовано управлінський підхід до оперативного управління ринковими ризиками на основі моделювання показника чистого доходу під ризиком.

Abstract

Theoretical foundations for controlling financial risks to improve the effectiveness of financial investment decision making are investigated. The classification of entrepreneurial risks based on the definition of financial risk is proposed and its dualism is substantiated. The essence of controlling financial risks is specified and its strategic orientation is emphasized. A critical comparative analysis of the modern concept of risk management and the main international and national standards of enterprise risk management is conducted. The necessity of risk management based on the example of SFG «Yavir» is substantiated. The analysis and assessment of the main non-systematic financial risks of the enterprise. An approach to strategic financial risk management of an enterprise based on a balanced scorecard is proposed. The management approach to the operational management of market risks is substantiated on the basis of modeling the net risk indicator.

Ключові слова: управління, ризик, фінансовий ризик, контролінг, збалансована система показників, вартість під ризиком, грошовий потік, аудит, СФГ «Явір».

Keywords: management, risk, financial risk, controlling, balanced scorecard, value at risk, cash flow, audit, SFG «Yavir».

Вступ. В умовах нестабільності факторів зовнішнього середовища та адаптуються до них внутрішніх умов здійснення фінансових операцій збільшується ймовірність виникнення кризи підприємства, який може завдати реальної шкоди його функціонування та розвитку. При цьому фінансова криза компанії є об'єктивним економічним процесом, що дає імпульс до інтенсифікації її діяльності.

Можливі два принципово відмінних варіанти виходу з кризової ситуації: припинення функціону-

вання збанкрутілого підприємства або успішне подолання кризи ефективної бізнес-структурою. В кінцевому рахунку, саме цій меті підпорядкована система методів, підходів і заходів, іменована ризик-контролінгу. Найбільш поширена думка, що цей інструмент управління необхідний для виведення підприємства з кризового стану. Однак таке трактування сутності контролінгу послаблює попереджає спрямованість цієї підсистеми управління підприємством. Стратегічно її застосування необ-

хідно вже з моменту вибору місії, вироблення концепції і цілей діяльності фірми для формування і підтримки на належному рівні її фінансово-економічного потенціалу, щоб забезпечувати протягом тривалого періоду конкурентоспроможність компанії як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Більшість науковців, які займаються проблематикою контролінгу, зокрема Ю.В. Алескерова, Л.О. Вдовенко, Г.М. Калетнік, М. Дідерігз, А.М. Кармінський, Т. Райхман, Х. Кюппер, Р. Манн, Д. Хан, П. Хорват підкреслюють важливість такої підсистеми фінансового контролінгу як "контролінг ризиків", однак цілісна парадигма контролінгу фінансових ризиків, як інноваційної системи методичної, консалтингової та інформаційної підтримки ризик-менеджменту підприємств, у вітчизняній літературі досі відсутня. Водночас практика засвідчує важливість постійного оновлення методів та інструментів управління фінансовими ризиками підприємств.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю удосконалення методичних підходів до управління фінансовими ризиками на підприємствах реального сектору економіки, зокрема методів ідентифікації та кількісної оцінки фінансових ризиків, інструментарію стратегічного та оперативного планування і прогнозування ризиків, внутрішнього контролю та оцінки ефективності системи ризик-менеджменту загалом.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз управління контролінгом фінансових ризиків підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Бурхливий розвиток науково-технічного прогресу вивів світову економіку на межу постіндустріального суспільства, в таких умовах значно посилюється вплив невизначеності на фінансово-господарську діяльність підприємств. Динамічність зовнішнього та внутрішнього середовища змушує суб'єктів господарювання ретельніше підходити до управління ризиками, підвищувати оперативність прийняття рішень та шукати нові підходи до своєчасного виявлення впливу ризиків на основні показники діяльності підприємств. Особливо гостро проблема ефективного управління ризиками стоїть перед Україною, коли геополітичні та фінансові ризики на пряму загрожують суверенітету країни. Досліджуючи сутність фінансового ризику, необхідно визнати, що саме поняття ризику є таким, що охоплює практично всі області життєдіяльності суспільства, а не лише економіку, його дослідження можна знайти в літературі, психології, техніці, юриспруденції, медицині та філософії.

І. А. Бланк зазначає, що термін "ризик" має доволі давню етимологію, що бере свій початок від первіснообщинного ладу, наприклад, первісні люди, граючи в азартні ігри, оцінювали ризики. Сцени таких ігор часто можна зустріти, як в єгипетських похованнях, так і на античних вазах. У початковій своїй трактовці він згадується ще Гомером як "небезпека лавіювання між скелями". З таким

його визначенням пов'язаний грецький термін "ridsikon", латинський – "ridsicare", французький – "risdoe" тощо.

Початком теоретичного дослідження економічних ризиків можна вважати праці основоположників класичної теорії політичної економії: А. Сміта, Д. Рікардо, Дж. Ст. Мілля та С. Сеніора, в яких, по суті, була розроблена класична теорія економічного ризику. Серед основних постулатів класичної політичної економії в контексті сприйняття та управління ризиками вказані автори виділяють наступні:

- прибуток підприємства складається з відсотків на вкладений капітал, заробітної плати підприємця та плати за ризик;
- прибуток зростає поряд із ризиком, але меншими темпами;
- найманий працівник не ризикує, тому отримує не прибуток, а фіксовану заробітну плату;
- ризик трактується як очікувана величина втрат.

В неокласичній теорії ризику підприємець, приймаючи рішення в умовах невизначеності, враховує розмір очікуваного прибутку та величину його можливих коливань, тоді як класична теорія розглядає лише від'ємне значення результату, тобто збиток.

Наступний етап розвитку теорії ризику пов'язаний із формуванням кейнсіанської теорії. Дж. М. Кейнс виділив третій вид ризику, а саме ризик інфляції та в рамках критики "невидимої руки ринку", відстоював обов'язковість посилення втручання держави в економіку з метою зниження ризиків, що пов'язані зі зменшенням купівельної спроможності національної валюти [7].

Вищезгадані теорії не розмежовували поняття "ризик" та "невизначеність", вперше такий поділ запропонував Нобелівський лауреат Ф. Х. Найт, який розглядав ризик, як оцінену будь-яким способом ймовірність, а невизначеність, як ситуацію за якої неможлива жодна оцінка, в тому числі і суб'єктивна [8]. Очевидно, що таке трактування невизначеності іде в розріз із більшістю сучасних теорій ризик-менеджменту, проте, в процесі своїх досліджень йому вдалося встановити кореляційну залежність між прибутком і ризиком, яка в подальшому поклала основу сучасній теорії фінансового ризику. Загалом, Ф.Х. Найт вважається основоположником розробки проблеми економічної невизначеності, а його аксіома про те, що усунути невизначеність майбутнього у підприємницькій діяльності неможливо, залишається актуальною й досі.

Сучасний економічний словник Б. Райзберга трактує невизначеність як недостатність відомостей про умови в яких буде відбуватися економічна діяльність, низький рівень передбачуваності цих умов.

Очевидно, що ефективність організації управління ризиком багато у чому визначається правильною класифікацією ризиків. Сьогодні, у вітчизняній економічній літературі можна знайти велику

кількість різноманітних варіантів класифікації ризиків: І.О. Бланка, В.В.Вітлінського, В.В.Ковалева, О.О. Лобанова, Я.І. Невмержицького тощо.

На основі аналізу та узагальнення розглянутих підходів можна зробити ряд висновків:

- спектр ризиків залежить від складності організаційної структури підприємства, кількості його зовнішніх зв'язків та стану ринкового середовища;
- найбільш повні класифікації є громіздкими та незручними у користуванні;
- під однією назвою різні автори часто розуміють зовсім інші ризики, при чому розбіжності у поглядах є досить значними;
- більшість класифікаторів є штучно збільшені за рахунок суто теоретичних класифікаційних

ознак, які неможливо використати в практичній роботі;

- не існує універсальної класифікації підприємницьких ризиків, однак є цілий ряд ознак, що є спільними для більшості суб'єктів господарювання.

У практиці ризик-менеджменту існує ряд базових класифікаційних ознак які однаково можна застосовувати практично для всіх бізнес-ризиків, такі ознаки допомагають краще ідентифікувати та структурувати ризики, а також уникати дублювання повноважень та відповідальності в процесі управління ними. Перелік основних класифікаційних ознак, що дозволяють групувати підприємницькі ризики наведено у табл. 1.

Таблиця.1

Класифікатор ризиків

Класифікаційна ознака	Види
1. За комплексністю	Прості Складні
2. За джерелом виникнення	Систематичний (ринковий) Несистематичний (специфічний)
3. За можливістю передбачення	Прогнозовані Не прогнозовані
4. За характером	Динамічні Статичні
5. За тривалістю дії	Короткострокові Середньострокові Довгострокові
6. За ступенем впливу на фінансово-господарський стан підприємства	Мінімальні Незначні Помірні Критичні Катастрофічні
7. За можливістю страхування	Такий, що можливо застрахувати Такий, що неможливо застрахувати

Розглянемо більш детально кожен класифікаційну ознаку:

1. За комплексністю виділяють наступні групи ризиків:

- простий, тобто той, який неможливо поділити на складові;
- складний – що складається із сукупності простих ризиків.

Усі перелічені у класифікаторі ризики є складними і тому можуть ділитися на певні підвиди.

2. За рівнем реалізації:

- макроекономічні. Ризики, що виникають в макросередовищі, наприклад: ринковий, інфляційний, ризик певної країни, державного регулювання, регіональні, ризики з цінними паперами тощо.
- мікроекономічні. Ризики що безпосередньо пов'язані з фінансами підприємств.

3. За можливістю передбачення:

- прогнозовані. Ризики пов'язані із очікуваними тенденціями на ринку, зміною законодавства, входу на ринок нових гравців, зміною ринкової кон'юнктури, діями уряду, тобто ті ризики, що за

існуючими даними і тенденціями можна спрогнозувати в короткостроковому періоді з високою точністю;

- не прогнозовані. Це так звані форс-мажорні обставини.

3. За характером:

- динамічні. Такі ризики постійно змінюються та потребують щільної уваги та моніторингу, цим ризикам притаманна мобільність та зміна впливу на ситуацію;

- статичні. Ця група ризиків зустрічається досить рідко та характеризується постійністю у своїх проявах.

4. За тривалістю дії:

- короткострокові – ризики операційного дня;

- середньострокові – ризики в рамках бюджетування (до року);

- довгострокові – ризики притаманні стратегічним цілям підприємства.

5. За ступенем впливу на фінансово-господарський стан підприємства:

- мінімальний. Іншими словами – це ризик вплив якого прямує до нуля, або взагалі не притаманний даному виду бізнесу;

- незначний. Ризик, вплив якого на показники діяльності підприємства знаходиться в запланованих межах;

- помірний. Пов'язаний із загрозою повної або часткової втрати прибутку від реалізації того чи іншого фінансового проекту або фінансової діяльності підприємства в цілому. В цьому випадку втрати можливі, але їх розмір менший за очікуваний прибуток. Втрата прибутку від однієї, двох або кількох операцій є припустимою, тому що може покриватись позитивним результатом від інших операцій. Таким чином, даний вид фінансової діяльності або конкретна фінансова угода, не зважаючи на ймовірність ризику, зберігають свою економічну доцільність;

- критичний. Такий вид ризику може спричинити системну кризу підприємства та завдати важких фінансових втрат, або навпаки, отримання

надприбутків;

- кризовий. Вплив цього ризику на стільки сильний, що може спричинити навіть банкрутство підприємства.

б. За можливістю страхування:

- такий, що можна застрахувати. До них відносяться ризики, що можуть бути передані на страхування зовнішній страховій компанії у відповідності із номенклатурою фінансових ризиків, що приймаються до страхування;

- такий, що неможливо застрахувати. До них відносяться ті види ризиків, які страхувальники не розглядають.

Західні вчені, зазвичай, не акцентують свою увагу на деталізації класифікаційних ознак фінансових ризиків, вважаючи цей процес індивідуальним для кожного підприємства.

Загальноживаними є дві класифікації: на основі банківського стандарту Базель II та рекомендацій Товариства Актуаріїв майнового страхування (CAS).

Таблиця 2

Порівняльна характеристика основних теоретичних концепцій управління ризиками підприємств

Назва концепції			
Основні характеристики	Інтуїтивна	Фрагментарна	Комплексна (ERM)
Мета управління	Уникнення ризиків	Захист від негативного впливу ризиків	Використання висхідних можливостей створюваних невизначеністю
Ризики, що підлягають розгляду	Мінімальна кількість ризиків	Обмежена кількість ризиків	Всі ризики підприємства
Підхід до управління	Хаотичний (розгляд окремих ризиків)	Дезінтегрований підхід (окремі розгляд ризиків)	Комплексний підхід (портфель ризиків фірми)
Аспекти управління	Фінансові наслідки	Фінансові наслідки	Стратегічні можливості та наслідки, що проходять через всі функції фірми
Процес управління	Орієнтований на захист	Орієнтований на продукт	Орієнтований на процес ідентифікації характеристики ризику
Характер взаємодії	Реактивний	Реактивний	Проактивний
Результат управління	Повне або часткове уникнення ризику	Зниження волатильності прибутку, виручки, грошових потоків або вартості фірми.	Зростання вартості фірми в коротко- і довгостроковій перспективі.
Вплив на діяльність фірми	Мінімальний вплив	Обмежений вплив на стратегії фірми	Підтримка стратегічного і бізнес-планування
Основні методи управління	Відмова /страхування	Страхування	Використання переваг високої волатильності

Примітка. Складено автором.

Варто відзначити, що система інтегрованого управління сучасного зразку виникла на західних підприємствах не раптово, традиційно виділяють чотири етапи її розвитку (табл. 3).

Історичні етапи становлення контролінгу на підприємствах

Етап	Роки	Пріоритетний напрямок	Методи	Основна функція
I	Початок 50-х - початок 60-х рр. XX ст.	Виробництво	Розрахунки витрат, калькулювання	Реєстрація фактів господарської діяльності
II	Початок 60-х-початок 70-х рр. XX ст.	Продуктовий маркетинг	Рентабельність окремих продуктів	Початкова навігація підприємства
III	Початок 70-х - початок 80-х рр. XX ст.	Маркетинг клієнта	Розвиток інформаційних технологій форсує стратегічне планування підприємства	Прогнозно-аналітична
IV	Початок 80-х рр. і до теперішнього часу	Гарантія існування підприємства у довгостроковому періоді	Операційне та стратегічне планування в аспекті створення економічної доданої вартості	Комплексна: координація діяльності на всіх рівнях управління; аналітична: досягнення рентабельності в умовах гарантованої ліквідності

Д.Хан визначає контролінг як одну з функцій первісного управління або однією з найважливіших функцій підтримки управління підприємством, яка полягає в його інформаційному забезпеченні орієнтованого на результат.

А.Аткінсон під контролінгом має на увазі інтегральну систему інформації щодо організації та використання ресурсів, моніторингу та вимірювання їх та сукупність заходів для покращення діяльності так, щоб повернути активи в русло їх оптимального застосування; систему надання інформації виконавчим органам для досягнення максимально позитивного результату.

Хорнгрен визначає управлінський облік, тобто контролінг, складовою системи обліку, що являє собою систему збору та групування фінансової та нефінансової інформації, на основі якої менеджери приймають рішення стосовно досягнення цілей організації. Р. Ентоні та Д. Янг, включають до компетенції управлінського контролю інформаційне забезпечення менеджменту, планування та контроль.

Дж. Гекерт та Дж. Вільсон вперше виокремили контролінг в окрему структурну одиницю на підприємстві, інтерпретуючи контролінг як певний інститут, тобто певний рівень на підприємстві (наприклад, певний відділ керівництва чи сфера прийняття управлінських рішень керівництвом); крім цього надали контролінгу і певну теоретичну функцію, тобто визначення нормативів завдяки яким здійснюється контроль. Як бачимо, в середині 50-х років, до компетенції контролерів входив контроль, тому йому і виокремили у своєму визначенні вказані вище науковці.

К. Друрі, як наслідувач Дж. Гекерта та Дж. Вільсона, вважає, що управлінський облік, є частиною загального обліку та є підсистемою підготовки

інформації для менеджерів (керівників) в середині компанії.

Основним завданням контролінгу фінансових ризиків суб'єктів господарювання є інформаційно-аналітична та методична підтримка ризик-менеджменту і керівництва в процесі ідентифікації ризиків.

Інформаційно-аналітична підтримка виражається в систематичному зборі та аналізі зовнішньої інформації на предмет виявлення можливих ризиків чи можливостей. Така підтримка повинна надавати керівництву та ризик-менеджменту чітку картину того, що відбувається в країні та поза її межами, в галузі та регіоні, у постачальників та покупців.

Згідно стандарту управління ризиками ISO 31010:2009, кроком, що передує процесу ідентифікації ризиків підприємств є аналіз внутрішнього та зовнішнього середовищ функціонування підприємства. Зовнішній контекст, в свою чергу, стосується ситуації на вітчизняному та світових ринках. Завданням контролінгу фінансових ризиків підприємств, на даному етапі, вважаємо інформаційне забезпечення ризик-менеджменту шляхом підготовки звітів щодо існуючих тенденцій фінансової діяльності. Так, втрата ринків збуту, інфляція та різка девальвація національної валюти значно знизили ефективність діяльності сільськогосподарських вітчизняних підприємств.

Розглянемо управління контролінгом фінансових ризиків підприємства на прикладі СФГ «Явір».

СФГ «Явір» займається виробництвом зернових, зернобобових та технічних культур. Основною культурою за обсягами виробництва є кукурудза на зерно, питома вага якої складає 58,54% від загального обсягу виробництва.

Структура виробництва СФГ «Явір» у 2018 році

Назва культури	Площа посіву, га	Обсяг виробництва	
		ц	ра %
Культури зернові та зернобобові	299,27	32612,4	79,84
- пшениця озима	100	8700	21,3
- кукурудза на зерно	199,27	23912,4	58,54
Культури технічні	180	8231	20,16
- соя	80	4560	11,16
- ріпак озимий	100	3671	9,00
Всього:	479,27	40843,4	100

*Примітка. Розраховано на основі звітності СФГ «Явір»

В Україні більшість фермерських господарств, які займаються виробництвом продукції рослинництва є прибутковими і найближчими роками дана тенденція продовжуватиме зберігатися, оскільки існує високий попит на продукцію рис.. Як видно за

таблиці, рівень рентабельності в цілому скоротився у порівнянні з 2016 роком, але цей показник є достатньо високий відносно інших видів сільськогосподарської продукції.

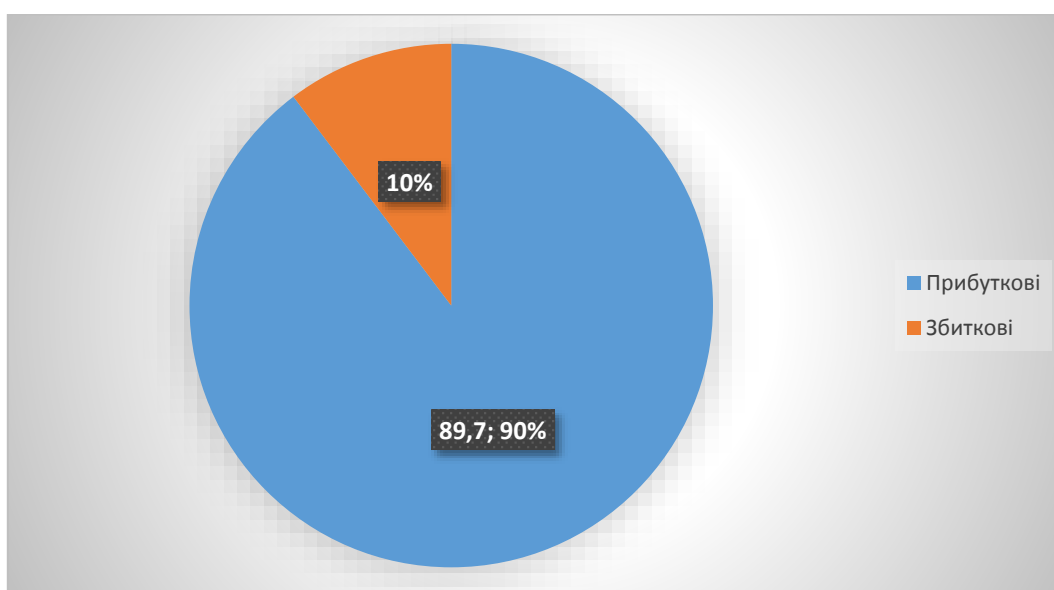

Рис. 1. Співвідношення прибутків та збитків фермерських господарств України у 2018 році.

*Примітка. Розраховано на основі статистичних даних

Рентабельність продукції рослинництва в Україні, %

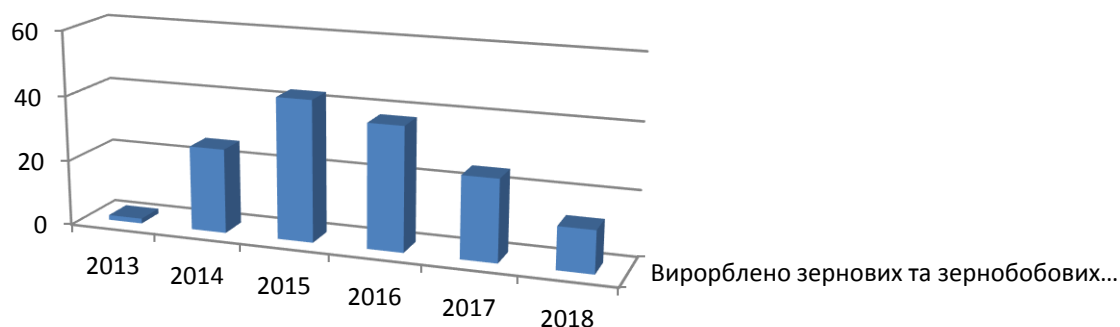

Рис. 2. Рентабельність продукції рослинництва в Україні, %

*Примітка. Розраховано на основі статистичних даних

Таблиця 6.

Динаміка рентабельності продукції рослинництва в Україні, %

Показник	2016	2017	2018	Відхилення 2018р від 2016р, (+;-)
Зерно	37,8	25,0	24,7	-13,1
Насіння соняшнику	63,0	41,3	32,4	-30,7
Цукрові буряки	24,3	12,4	-11,4	-35,7
Картопля	-3,2	10,0	6,8	+10,0
Овочі відкритого ґрунту	19,7	15,6	16,7	-3,0

*Примітка. Розраховано на основі статистичних даних

Аналізуючи показники рентабельності окремого підприємства, рекомендується при здійсненні фінансового контролінгу порівнювати їх з показниками в цілому по Україні.

Рентабельність – один із головних вартісних показників ефективності виробництва, який характеризує рівень віддачі активів і ступінь використання капіталу у процесі виробництва.

□ Рентабельність активів

$$(\text{сукупного капіталу}) = \frac{\text{Прибуток до сплати відсотків та податків}}{\text{Середньорічна вартість активів}} \quad (1.)$$

□

$$\square \text{Рентабельність власного капіталу} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість власного капіталу}} \quad (2.)$$

$$\square \text{Рентабельність оборотного капіталу} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість оборотного капіталу}} \quad (3.)$$

$$\square \text{Рентабельність продукції} = \frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Србівартість реалізованої продукції}} \quad (4.)$$

Таблиця 7.

Динаміка показників рентабельності СФГ «Явір»

Показник	2016	2017	2018	Відхилення 2018р від 2016р, (+;-)
Рентабельність активів за чистим прибутком	14,6	10,4	5,2	-9,4
Рентабельність власного капіталу	34,0	20,5	9,6	-24,4
Рентабельність оборотного капіталу	22,6	13,4	6,6	-16
Рентабельність продукції	14,8	9,0	3,3	-11,5

*Примітка. Розраховано на основі звітності СФГ «Явір»

Аналіз даних таблиці свідчить, що рентабельність активів за досліджуваний період зменшилася. Це пояснюється тим, що у 2018 році зменшився загальний прибуток підприємства в 2 рази у порівнянні з попереднім періодом, а середня величина активів відповідно збільшилася.

Рентабельності власного капіталу характеризує рівень прибутковості власного капіталу, вкладеного в дане підприємство. Цей показник найбільший інтерес представляє для наявних і потенційних власників, показує величину одержаного прибутку в розрахунку на одну гривню капіталу власників. За досліджуваний період на СФГ «Явір» рентабельність власного та оборотного капіталу зменшилась. Рентабельність продажів господарства теж зменшилася (в 4,5 рази порівняно з 2016 роком). Це пояснюється збільшенням суми витрат на 1 грн. товарної продукції.

Слід зазначити, що у 2016-2017 роках рентабельність виробництва зернових та зернобобових демонструє стабільність та ефективність виробництва. Порівнюючи показники рентабельності СФГ «Явір» з показниками по Україні в цілому, можна

стверджувати про економічну доцільність виробництва.

Важливим завданням контролінгу фінансових ризиків на даному етапі є опис ринків, на яких проводить свою діяльність підприємство та підготовка рекомендацій щодо прийняття основних фінансових рішень. Наприклад, враховуючи помітне зниження рентабельності продажів продукції, слід провести додатковий аналіз основних статей витрат виробництва, і, у випадку різкого збільшення окремих статей, відмовитись від вирощування окремих культур. Враховуючи ситуацію на ринку СФГ повинно розглянути вирощування інших сільськогосподарських культур.

Виробництво зернових культур є важливою складовою сільськогосподарського виробництва, яка тісно пов'язана з великою кількістю різноманітних фінансових ризиків, перед усім зовнішніх. Це пов'язано з тим, що значна частина зернових культур експортується, що сприяє надходженню валютної виручки в країну та стабілізації національної валюти.

Таблиця 8.

Товарна структура зовнішньої торгівлі (зернові культури), дол. США.

	2016	2017	2018	Відхилення 2018р від 2016р, (+;-)
Експорт	6073915,3	6501134,3	7240558,1	+1166642
До загального обсягу експорту, %	16,7	15,0	15,3	-1,4
Імпорт	148799,7	176756,1	191116,7	+42317,0
До загального обсягу імпорту, %	0,4	0,4	0,3	-0,1

*Примітка. Розраховано на основі статистичних даних

Валютні ризики є подібними до інфляційних ризиків, оскільки виникають внаслідок коливання курсів валют і впливають на всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Так, імпортуючи сировину і матеріали, підприємство програє від підвищення обмінного курсу відповідної іноземної валюти по відношенню до національної. Зниження ж цього курсу визначає фінансові втрати підприємства при експорті готової продукції. Враховуючи те, що СФГ «Явір» купує засоби захисту рослин, добрива, техніку, коливання валютного курсу негативно впливають на його платоспроможність. Цей вид ризику проявляється в недоотриманні передбачених прибутків в результаті зміни курсу іноземної валюти, що використовується в зовнішньоекономічних операціях підприємства, на очікувані грошові потоки від цих операцій.

Взагалі експорт для економіки України має визначально важливе значення (табл. 8). Сільськогоспо-

дарські підприємства, які займаються вирощуванням продукції рослинництва теж нарощують експорт своєї продукції, так у 2018 році він склав 7240558,1 тис. дол. США, та у порівнянні з 2016 роком збільшився на 17%.

Крім того, всі сільськогосподарські підприємства потребують постійних інвестицій в оновлення основних засобів, що також безпосередньо пов'язано з фінансовими ризиками, адже середньозважена вартість капіталу компанії прямо пропорційно залежить від волатильності відсоткових ставок.

Оцінити фінансову діяльність СФГ «Явір» можна за допомогою показника доходності, який відображає його фінансовий стан.

Отримання доходів свідчить про те, що продукція знайшла своїх споживачів, що вона відповідає вимогам та попиту на ринку за ціною, якістю, іншим характеристикам.

Таблиця 9.

Динаміка чистого доходу СФГ «Явір»

Показник	2016	2017	2018	Відхилення 2018р від 2016р, (+;-)
Чистий дохід, тис. грн.	14028	16952	24637	+10609

*Примітка. Розраховано на основі звітності СФГ «Явір»

Одержання доходів створює основу для самофінансування підприємства за умови, що їх розмір достатній для покриття витрат підприємства з виробництва та реалізації товарів, виконання зобов'язань перед бюджетом та утворення чистого прибутку.

З табл. 2.6. видно, що СФГ «Явір» генерує з кожним роком значну кількість сумарного доходу,

так на протязі досліджуваного періоду він збільшився на 10609 тис. грн.

Чистий прибуток (збиток) — це алгебраїчна сума прибутку (збитку) від звичайної діяльності після оподаткування та надзвичайного прибутку, надзвичайного збитку і податків з надзвичайного прибутку. Проаналізуємо динаміку чистого прибутку СФГ «Явір».

Таблиця 10.

Динаміка чистого прибутку СФГ «Явір»

Показник	2016	2017	2018	Відхилення 2018р від 2016р, (+;-)
Чистий прибуток, тис. грн.	2089	1526	826	-1263

*Примітка. Розраховано на основі звітності СФГ «Явір»

Дані таблиці 10 свідчать про те, що всупереч стратегічному значенню виробництва сільськогосподарської продукції, а особливо виробництва зернових культур, для економіки України ситуація в господарстві продовжує погіршуватись, зокрема, протягом всього досліджуваного періоду сукупний чистий прибуток зменшився на 1263 тис. грн.

На нашу думку великий вплив на ефективну діяльність підприємства здійснюють інвестиційні ризики, які проявляються через невизначеність у майбутньому економічної ситуації та поведінки індивідуумів, через об'єктивний і / або суб'єктивний

вплив на інвестиційні проекти. Відповідно до видів цієї діяльності розрізняють ризик реального інвестування і ризик фінансового інвестування. Ступінь ризику для СФГ збільшується по мірі нарощування невизначеності, а також у зв'язку з швидкою зміною загального стану економіки в країні. Нажаль на СФГ «Явір» цього цей вид інвестування не здійснюється.

Одним з вагомих видів ризиків діяльності СФГ «Явір» є кредитний ризик. Він пов'язаний з можливістю невиконання підприємством своїх фінансо-

вих зобов'язань перед інвестором через використання для фінансування діяльності підприємства зовнішньої позики. Кредитний ризик виникає в процесі ділового спілкування підприємства з його кредиторами: банком та іншими фінансовими установами, контрагентами, постачальниками і посередниками, а також з акціонерами.

СФГ «Явір» у процесі своєї діяльності залучає тільки короткострокові кредити банків, сума яких за останні три роки зменшилась у 2 рази. Сума кредиторської та дебіторської заборгованостей є незначними у валюті балансу.

Таблиця 11.

Динаміка короткострокових кредитів СФГ «Явір»

Показник	2016	2017	2018	Відхилення 2018р від 2016р, (+;-)
Короткострокові кредити банків	1424,6	924,6	763,5	-661,1

*Примітка. Розраховано на основі звітності СФГ «Явір».

Одночасно із виникненням кредитного ризику виникає і процентний ризик, який полягає у непередбаченій зміні процентної ставки на фінансовому ринку (як депозитної, так і кредитної). Причиною виникнення даного виду ризику є зміна кон'юнктури фінансового ринку під впливом державного регулювання, зростання чи спаду пропозиції вільних грошових ресурсів та інші фактори.

Оцінюючи динаміку облікової ставки НБУ за даними офіційної статистики, можна відмітити, що у 2016-2018 роках є тенденція до удорожчення окремих кредитів. Отже, процентний ризик у взаємозв'язку зі не значною часткою позикових коштів на балансі СФГ «Явір» не утворюють чинників погіршення фінансового становища досліджуваного господарства.

На нашу думку, на СФГ «Явір» може впливати ризик зниження фінансової стійкості підприємства. Він зумовлений недосконалістю структури капіталу (велика частка позикового капіталу спричиняє значний відтік грошових потоків підприємства в періоди повернення боргу та сплати відсотків), що породжують незбалансованість обсягів фінансових потоків підприємства. У складі фінансових ризиків за ступенем небезпеки (загрози банкрутства підприємства) цей вид ризику відіграє значну роль.

В пасиві СФГ «Явір» містяться власні та позикові кошти. Від того, наскільки оптимальне співвідношення власного і позикового капіталу, багато в чому залежить фінансова стійкість підприємства. У таблиці відображено динаміку капіталу за аналізований період.

Таблиця 12.

Динаміка складу фінансових ресурсів СФГ «Явір»

Показники	2016	2017	2018	Абсолютне відхилення 2018 до 2016 р. тис.грн.
Власний капітал	6334	8502	8679	+2345
Позиковий капітал	6173	8154	6000	-173
Всього	12508	16656	14679	+2172

*Примітка. Розраховано на основі звітності СФГ «Явір»

З таблиці 12 видно, що структура капіталу протягом всього періоду аналізу є задовільною, оскільки власний капітал становить більше половини всього капіталу. При цьому СФГ «Явір» у 2016 - 2018 роках демонструє стабільне нарощування фінансових ресурсів (+2172 тис.грн.).

Як видно з розрахованих даних, основну частку у фінансових ресурсах в 2018 році має власний капітал. Його частка у 2016 році складала 51 % та поступово збільшувалася, а у 2018 році становила відповідно 59 %. Отже, структуру капіталу СФГ «Явір» можна вважати задовільною з чіткою тенденцією до покращення, що свідчить про малу ймовірність даного виду фінансового ризику. Динаміка структури капіталу свідчить про те що СФГ є фінансово стійким, та намітилася тенденція до подальшого зміцнення фінансової стійкості. Основною причиною означеної тенденції є зменшення суми позикового капіталу.

Податковий ризик, тобто ймовірність введення нових видів податків і зборів на здійснення окремих видів господарської діяльності; ймовірність збільшення ставок діючих податків і зборів; зміна строків і умов сплати окремих податків; ймовірність відміни діючих податкових пільг тощо.

Позитивним моментом у податкових змінах є зменшення податкового навантаження по нарахуванню ЄСВ на ФОП з 38% до 22%. Решта змін не торкнулись досліджуваного господарства. Тому в цілому можна сказати, що податковий ризик у складі фінансового ризику не виявив суттєвого негативного впливу на досліджуване господарство.

Також на ефективну діяльність підприємства впливають інші види фінансових ризиків. До цієї групи ризиків зазвичай відносять ризики стихійних лих та інші аналогічні "форс-мажорні" обставини, що можуть призвести не лише до втрати очікуваного доходу, але й частини активів підприємства, а також ризик несвоєчасного здійснення розрахункових операцій; емісійний ризик тощо.

Дослідивши всі можливі фінансові ризики СФГ «Явір», можна стверджувати що підприємство стабільно працює на ринку виробництва продукції рослинництва. Але всі зовнішні та внутрішні ризики необхідно ретельно моніторити та прогнозувати.

Кількісний аналіз дає можливість чисельно визначити розмір окремих фінансових ризиків і оцінити рівень ризику як окремої фінансової операції, так і діяльності підприємства в цілому.

Рівень фінансового ризику є головним показником оцінки фінансової рівноваги підприємства, рівня фінансової безпеки, й характеризує ступінь захисту його фінансової діяльності від загроз зовнішнього та внутрішнього середовища. Саме тому оцінка рівня ризику в процесі управління фінансовою діяльністю підприємства є обов'язковим елементом системи управління і супроводжує підготовку практично всіх управлінських рішень.

Рівень фінансового ризику характеризує вірогідність його виникнення під впливом певного чинника ризику (або групи таких чинників) і можливих фінансових втрат при настанні ризикової події.

Серед ідентифікованих систематичних фінансових ризиків СФГ «Явір», можна виділити наступні:

- підвищення ціни на насіння, мінеральні добрива, засоби захисту рослин, паливо – мастильні матеріали;
- зменшення світових цін на зернові;
- значна волатильність курсу долара США по відношенню до національної валюти.

Дані фінансові ризики відносяться до категорії ринкових і є характерними для всіх виробників сільськогосподарської продукції в Україні. Підвищення ціни на основні та допоміжні матеріали та зменшення світових цін на зернові культури, є серйозною проблемою для всіх світових виробників, адже частка основних та допоміжних матеріалів в собівартості продукції рослинництва становить 45 - 65%.

Розглянемо ці два ризики в комплексі, взявши за основу ціни у доларах США на зернові культури за період 2009-2018 рр. Для оцінки систематичного фінансового ризику використаємо аналітичний підхід, який в літературі часто називають дельта-нормальним або параметричним.

Світовий ринок зерна показує в останні роки помітне скорочення цін. Це пов'язано як зі збільшенням обсягу виробництва зернових, так і з економічними причинами, при цьому ціни падають швидше, ніж зростають запаси зернових у світі.

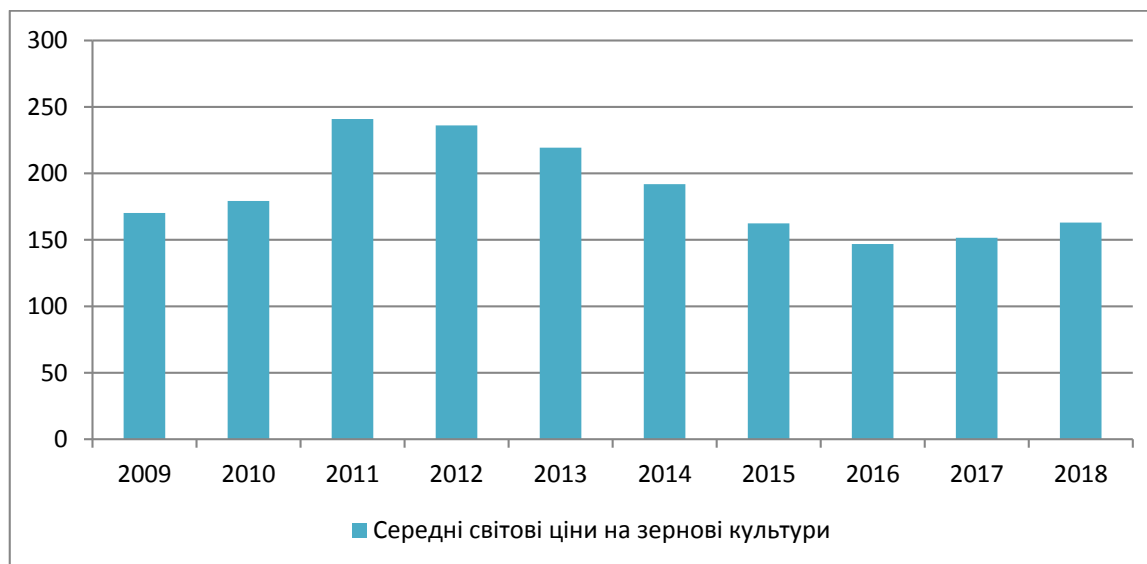

Рис.4. Динаміка світових цін на зернові культури

*Примітка. Розраховано на основі SMIDA

На протязі досліджуваного періоду найвища ціна зернових була зафіксована у 2011-2012 роках - 240,9\$/т, і починаючи з цього року спостерігалось падіння світових цін аж до 2015-2016 років. У 2017-2018 роках ціна пшениці зменшилася на 17%, а приріст врожайності склав лише 7-8%. Динаміка цін на кукурудзу обумовлюється зростанням врожайності і обсягів виробництва, але в цьому секторі також зростає і попит на зерно, особливо на кормові різновиди. У 2017-2018 м. р. досягнуто рекордного

рівня світового обороту в 143 млн. тон. Такі тенденції створюють високі світові ціни на кукурудзу.

Світовий ринок зерна складається із двох сегментів – продовольчого і кормового. Продовольчий формує ринок пшениці і рису, тоді як другий – зернові культури кормового використання (кукурудзу та ячмінь). У структурі світового виробництва зернових у 2017-2018 м. р. найбільша частка припадає на кукурудзу – 40%, пшеницю – 29%, рис – 19% та інші зернові – 12%.

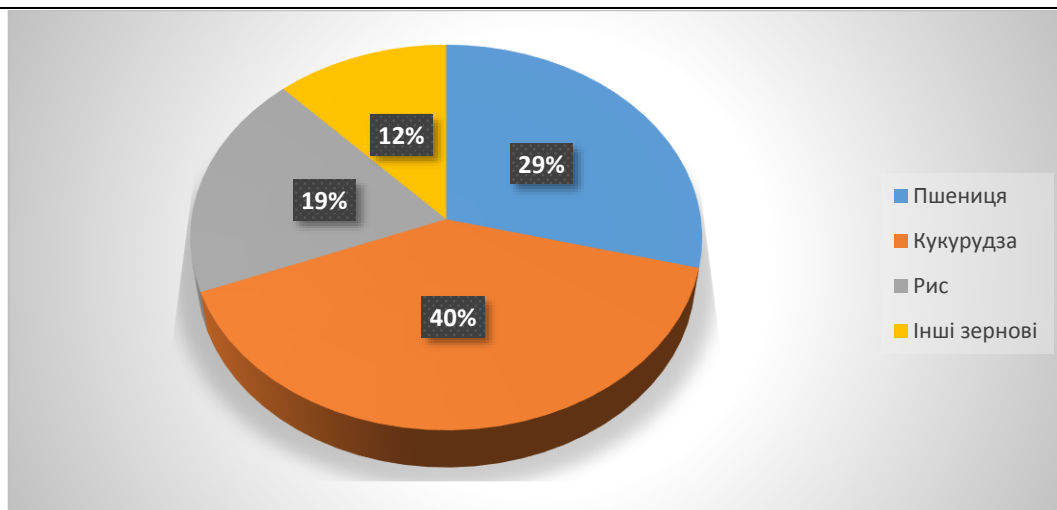

Рис. 5. Структура світового виробництва зернових у 2017-2018 м. р.

*Примітка. Розраховано на основі SMIDA

Світовий обсяг споживання пшениці у 2017-2018 м. р. склав 734 млн. тон, що на 1,5 млн тон (0,2%) більше, ніж минулого сезону. Споживання фуражного зерна збільшилося майже до 1,365 млрд тон, що на 28 млн тон (2,1%) вище рівня попереднього сезону. Обсяги виробництва кукурудзи перевищили обсяги виробництва пшениці і впродовж останніх 3-4 років з кукурудза займає лідируючі позиції. Це обумовлено тим, що значно зріс попит і світові ціни на кукурудзу. Крім цього, річні темпи приросту світового споживання рису склали 1,2%. Таким чином можна стверджувати що за останні 10 років ринок був схильний до значних коливань вартості на тлі зміни експортних цін і врожайності зернових культур.

У загальній вартісній структурі вітчизняного експорту зернових культур переважали три основні сільськогосподарські культури – кукурудза (62%), пшениця (29,8%) і ячмінь (7,1%). На їх частку припадало майже 93,7% усіх валютних надходжень від експорту продукції зернової галузі України. Впродовж останніх років структура експорту зазнала певних змін, а саме стала переважати частка експорту кукурудзи, що зумовлено значним ростом цін на дану культуру порівняно з ростом цін на пшеницю і ячмінь.

Використовуючи дані по прогнозу розвитку світового ринку зерна до 2021 року, необхідно відмітити, що коефіцієнт кореляції між індексами цін ФАО та індексами споживчих цін вітчизняного продовольчого ринку протягом 2010–2018 рр. становив 0,843. Коефіцієнт детермінації – 0,711, тобто зміни в цінах на продовольчі товари у нашій країні визначалися їх змінами на світовому ринку на 71,1%. Іншими чинниками визначалися лише 28,9% цих змін. Таким чином, ступінь залежності цінової ситуації в АПК країни загалом найтіснішим чином пов'язана з її динамікою на світовому агропродовольчому ринку.

Проаналізувавши структуру та динаміку розвитку світового ринку зернових, варто зазначити, що основною ознакою сучасного світового ринку є підвищення обсягів виробництва та споживання зернових. Тому вважаємо, що обраний напрям виробництва продукції рослинництва (пшениця та кукурудза на зерно) на СФГ «Явір» є найменш ризикованим. Зерновий ринок в світі є швидкозростаючим серед всіх сегментів економіки, тому йому приділяється найбільша увага в бізнес – середовищі України.

Окрім вищезазначеного систематичного фінансового ризику великого впливу чинить валютний ризик. Найчастіше у літературі зустрічаються наступні види валютного ризику: ризик, пов'язаний зі змінами обмінного валютного курсу, що впливають на статті балансу; ризик, що виникає при укладанні та виконанні зовнішньоекономічних контрактів; ризик, пов'язаний зі зміною обмінного валютного курсу на макроекономічному рівні та впливає на майбутній фінансово-економічний стан підприємства.

Сільськогосподарські підприємства України для виробництва продукції купують насіння, засоби захисту рослин, добрива, паливно - мастильні матеріали, які зазвичай імпортуються з інших країн світу. Таким чином він суттєво впливає на ціноутворення продукції рослинництва. Тому висока волатильність валютного курсу спричиняє певні фінансові ризики.

Відносна валютна стабільність у країні впродовж 2012-2014 років змінилася поступовим і постійним зростанням курсів гривні щодо долара, тоді як у 2015 році були зафіксовані дуже різкі та стрибкоподібні коливання курсів зазначених валют за короткі проміжки часу. Зміни курсів гривні щодо валют представлено на рисунку.

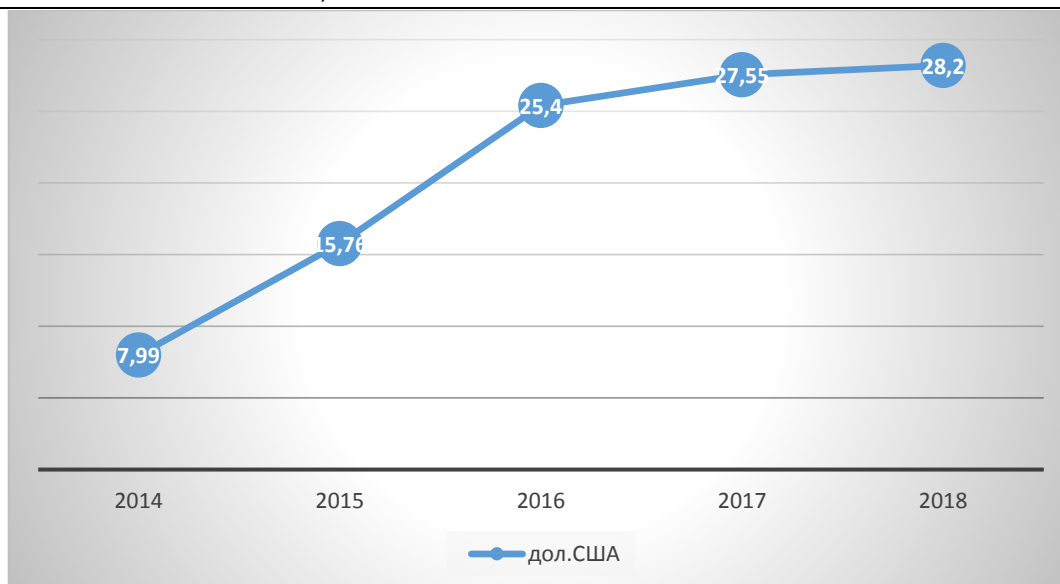

Рис. 6. Динаміка курсів валют 2014-2018 роки.

*Примітка. Розраховано на основі звітності НБУ

Щодо сучасної ситуації на валютному ринку України, як бачимо з рис., національна валюта – українська гривня, знецінюється по відношенню до валюти світу – долара США. Для експортерів, з однієї сторони, складається позитивна ситуація, коли ризик зростання курсу валюти впливає на зростання експортного доходу. Однак, з іншої сторони збільшується вартість експортованого товару, що негативним чином позначається на конкурентоздатності українських підприємств на зовнішніх ринках товарів і послуг.

Таким чином, частка імпоротної сировини, засобів захисту рослин, добрив, яка використовується для експортної продукції суттєво впливає на її собівартість. Тому це в свою чергу призводить до суттєвих коливань цін реалізації сільськогосподарської продукції.

Таким чином, важливо досліджувати не тільки вплив валютних ризиків на конкретного суб'єкта, який може зазнати збитків, а також і з позиції їх впливу на макроекономічну ситуацію в країні, що може завдати шкоди економіці країни в цілому.

При виникненні мікроекономічних валютних ризиків втрат можуть зазнати тільки певні учасники валютного ринку, але виникнення макроекономічних валютних ризиків може призвести до макроекономічних дисбалансів. До таких макроекономічних дисбалансів можна віднести порушення пропорцій між секторами економіки, дисбаланс попиту та пропозиції на валютному ринку, порушення пропорцій між товарним та грошовим ринком, тобто реальним та фінансовим сектором економіки, між споживанням та заощадженнями, дефіцит бюджету, дисбаланс між ринковими цінами та доходами населення, між пропозицією та попитом, зниження інвестиційної активності.

Макроекономічні валютні ризики супроводжуються різними макроекономічними ефектами, які несуть в собі вплив на функціонування національної економіки в цілому, що супроводжується інфля-

ційними процесами, падінням грошової ліквідності, відтоком капіталу за кордон, зміною вартості золотовалютних резервів, падінням кредитоспроможності країни, зростанням кількості проблемних кредитів, внаслідок зниження реальних доходів населення, зростанням розміру державних запозичень та, як наслідок, підвищенням розміру державного боргу, зниженням доходів бюджету паралельно зі збільшенням видатків на підтримку дестабілізованих сфер економіки, падінням обсягів іноземних інвестицій, відсутністю економічного зростання.

Висновки. На основі проведеного аналізу основних фінансових ризиків підприємств вибіркової сукупності можна зробити наступні висновки:

1. Сільське господарство України, а особливо виробництво продукції рослинництва, є одним з найменш ризикованих сегментів вітчизняної економіки. Сприятливі зовнішні умови та ефективне управління призвели до того, що основні виробники продукції рослинництва отримують стабільні прибутки.

2. Ідентифікація ризиків є дуже важливим етапом управління ризиками, а особливо фінансовими, на даному етапі закладається фундамент процесу управління ризиками на підприємстві. Проаналізовано вплив систематичних та несистематичних ризиків на діяльність СФГ.

3. Виробники продукції рослинництва не мають можливості впливати на світові ціни, однак, оцінювати та управляти фінансовими ризиками, що пов'язані з волатильністю вказаних цін можливо.

4. Сучасна практика оцінки ризиків фінансового стану підприємств є обмеженою, тому автором було запропоновано розширений аналіз основних показників фінансової стійкості та платоспроможності на основі використання статистичних показників.

5. Роль якісних показників діяльності підприємства є недооціненою при розрахунку інтегрального показника фінансового стану підприєм-

ства. Зроблено висновок, що ефективність концепції управління ризиками на підприємстві також впливає на ймовірність банкрутства підприємства. Зокрема, побудова ефективної системи контролінгу ризику дозволить не лише ефективно мінімізувати ризики, а й використовувати ризики для отримання додаткового прибутку в майбутньому.

Список літератури

1. Aleskerova Yu., Mulyk T., Fedoryshyna L. Improving credit protection analysis methods Reports of main agricultural enterprises. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol.4. № 2. P. 1–7. 14.
2. Aleskerova Yu., Fedoryshyna L. Analysis of investment activities of enterprises of Ukraine. *Economic system development trends: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine*. Riga, 2018. P. 1–17. 15.
3. Aleskerova Yu., Fedoryshyna L., Koval N. Features of loan security for the reproduction of fixed assets for agricultural purposes. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4 № 4. P. 1–5.
4. Алескерова Ю.В., Терещук І.О. Особливості формування системи контролінгу ризиків на підприємствах. *Інфраструктура ринку*. - 2018. - Вип. 26. - С. 357-361.
5. Fedoryshyna L. Analysis of financial control at enterprise = Аналіз фінансового контролю на підприємстві. *Znanstvena misel journal / The journal is registered and published in Slovenia*. - 2019. - № 34. - S. 53-58.
6. Тодосійчук В.Л., Алескерова Ю.В. Бюджетування як інноваційний підхід в управлінні аграрним підприємством. *Глобальні та національні проблеми економіки електронне наукове виданн.. Випуск 10-2016*. с.524-529.
7. Тодосійчук В.Л., Ременюк А.Р. Управління фінансовими ресурсами підприємств регіону. Економічні, політичні та культурологічні аспекти європейської інтеграції України в умовах нових глобалізаційних викликів: матеріали доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 16–17 квітня 2018 року). Ужгород: видавничий дім «Гельветика», 2018.

POLISH JOURNAL OF SCIENCE

№21 (2019)

VOL. 2

ISSN 3353-2389

Polish journal of science:

- has been founded by a council of scientists, with the aim of helping the knowledge and scientific achievements to contribute to the world.
- articles published in the journal are placed additionally within the journal in international indexes and libraries.
- is a free access to the electronic archive of the journal, as well as to published articles.
- before publication, the articles pass through a rigorous selection and peer review, in order to preserve the scientific foundation of information.

Editor in chief – J an Kamiński, Kozminski University

Secretary – Mateusz Kowalczyk

Agata Żurawska – University of Warsaw, Poland

Jakub Walisiewicz – University of Lodz, Poland

Paula Bronisz – University of Wrocław, Poland

Barbara Lewczuk – Poznan University of Technology, Poland

Andrzej Janowiak – AGH University of Science and Technology, Poland

Frankie Imbriano – University of Milan, Italy

Taylor Jonson – Indiana University Bloomington, USA

Remi Tognetti – Ecole Normale Supérieure de Cachan, France

Bjørn Evertsen – Harstad University College, Norway

Nathalie Westerlund – Umea University, Sweden

Thea Huszti – Aalborg University, Denmark

Aubergine Cloez – Université de Montpellier, France

Eva Maria Bates – University of Navarra, Spain

Enda Baci – Vienna University of Technology, Austria

Also in the work of the editorial board are involved independent experts

1000 copies

POLISH JOURNAL OF SCIENCE

Wojciecha Górskiego 9, Warszawa, Poland, 00-033

email: editor@poljs.com

site: <http://www.poljs.com>